

HARBIY XIZMATCHILARDA DINIY BAG‘RIKENGLIKNI RIVOJLANTIRISHNING SHAKL, METOD VA VOSITALARI

Ergashev Shohruh Bahromjonovich

JXU magistranti

ANNOTATSIYA

Millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik demokratik jamiyatning asosiy tamoyillaridan biridir. Bag‘rikenglik fuqarolar o‘rtasida totuvlikni ta‘minlaydi, jamiyatda tabiiy ravishda yuzaga keladigan ijtimoiy tafovutlarning kuchayishiga, ijtimoiy ziddiyatlar paydo bo‘lishining oldini oladi. Ushbu maqolada harbiy xizmatchilarda diniy bag‘rikenglik, tolerantlikni rivojlantirishning ayrim metod, shakl-vositalari muhokama etiladi.

Kalit so‘zlar: *Diniy bag‘rikenglik, tolerantlik, demokratik jamiyat, tafovut, irq.*

KIRISH

Harbiy sohada diniy bag‘rikenglik muhim ahamiyatga ega. Ushbu soha vakillari bir xil fuqarolikka ega bo‘lgan holda, turli din va irq egalari bo‘lishi mumkin. Undan tashqari faoliyat davomida shunday holatlar yuzaga keladiki, diniy bag‘rikenglik bilan xulosalar chiqarish asosiy rol o‘ynaydi. Jahon tajribasidan ma‘lumki, davlatning barqarorligi ko‘p jihatdan millatlararo munosabatlardagi turli muammolarni hal etish qobiliyatiga bog‘liqdir.

ADABIYOTLAR SHARHI

Odamlarning dunyoqarash, fikrlash tarziga asoslanuvchi murakkab hodisa bo‘lmish millatlararo munosabatlarning holati va rivojlanishi ko‘p jihatdan mamlakat aholisining bag‘rikenglik darajasiga bog‘liqdir. Milliy bag‘rikenglik (millatlararo bag‘rikenglik) uning ustuvor jihatlaridan biridir. Bu esa millatlararo totuvlik va bag‘rikenglik madaniyatini umumbashariy qadriyatga aylantirish

masalasining qanchalik muhimligini ko'rsatib turibdi. 2017 yil 19 mayda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalarini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» Farmon e'lon qilinganligi bilan yanada ahamiyatli va O'zbekiston hududida ko'pmillatlilikning shakllanishi va o'zbek xalqi orasida boshqa xalq va millat vakillarining taraqqiy etishi jarayonini ko'rsatib beradi [1].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Harbiy xizmatchilarda milliy bag'rikenglik qadriyatlarini shakllantirish vazifasi ijtimoiy psixologiya oldida turgan g'oyat dolzarb ilmiy-nazariy muammolardan birini tashkil qiladi. Harbiy xizmatchilarda bag'rikenglik madaniyatini shakllantirish davlatni mustahkamlash, uning xavfsizligini muhofaza qilish, yoshlarni turli mafkuraviy yot g'oyalardan asrash, ularni bag'rikenglik, ayniqsa, milliy bag'rikenglik asoslarida hayotga tayyorlashda katta ahamiyatga ega. Bag'rikenglik dunyoviy davlatning eng zarur xususiyatlaridan hisoblanadi. Ammo bag'rikenglik (tolerantlik) nima, uning zamonaviy mohiyati nimada degan savolga ilmiy javob jamiyat oldida turgan va o'z ilmiy yechimini kutayotgan muammolardandir.

Tolerantlik biror-bir "omillarning" mexanik jarayoni (tashqi yoki ichki) natijasi hisoblanmaydi; haqiqiy tolerantlik – bu insonning ma'lum munosabatlarni (ekzistensial-insonparvar munosabat) tashkil etishdagi egallagan o'rni, uning shaxsiy pozitsiyasi va faolligini ongli, anglangan va mas'uliyatli tanlovining namoyishi bo'lib hisoblanadi.

Tadqiqot mavzusi yuzasidan olib borilgan izlanishlar asosida milliy bag'rikenglik tamoyillarining o'zbek xalqi milliy qadriyatlari tizimida tolerantlik tushunchasi tarkibiga an'anaviy tarzda quyidagi insoniy xislatlar kiritilganligi va shakllantirilganligi ma'lum bo'ldi.

Harbiy xizmatchilarda diniy bag'rikenglikni rivojlantirishda bir qator komponentlarni e'tiborga olmoq lozim:

Motivatsion komponent - madaniy tafovutlarni tan olish va shu asosda boshqa madaniyat vakillari bilan ijobiy munosabatlarni o'rnatish. Ushbu tuzilma shaxsning

yoshi, mavqei, ma'lumoti, moddiy farovonligi, tarbiya darajasi va hattoki yashash joyining o'zgarishi bilan bog'liq bo'lgan ustun motivlarning o'zgarishi bilan tavsiflanadi. Va shubhasiz, ma'lum motivlarning ustunligi to'g'ridan to'g'ri ma'lum bir shaxsning yo'nalishigabog'liq.

Kognitiv-informatsion komponent - qadriyatli yo'nalishlarga asoslangan mutaxassislarning professional aloqa modellari bo'yicha madaniyatlararo bilim va boshqa madaniyatlarga nisbatan salbiy stereotiplar va dogmalarning yo'qligi. Shaxsga o'zi va dunyo haqidagi kognitiv tasavvurlarning uyg'unligiga intilish xosdir. Kognitiv dissonans paydo bo'lishi nomuvofiqlikdan xalos bo'lish istagini keltirib chiqaradi, qochish motivini vujudga keltiradi va qadriyatlar tizimining o'zgarishiga olib keladi. Dissonans kognitiv tuzilish elementlarini o'zgartirish uchun turtki vazifasini bajaradi. Masalan, rad etish, jazolash va boshqalar qo'rquvi tufayli ijtimoiy guruhlarning e'tiqodlari, qadriyatlarini majburan qabul qilish. G.M. Andreevaning fikriga ko'ra, kelishmovchilik, o'tmishdagi shaxsiy tajribaning mavjudligi va hozirgi zamondagi ob'ektiv vaziyat o'rtasidagi farq tufayli yuzaga keladi. Boshqa tomondan, kognitiv elementlarning madaniy "naqsh"lar, me'yorlarga mos kelmasligi, shuningdek kognitiv elementning kengroq tasvirlash tizimiga mos kelmasligi kognitiv kelishmovchilikni keltirib chiqaradi [4].

Affektiv empatiya va xulq-atvor komponenti - Muloqotning ijobiy asosini yaratish qobiliyati, hissiyotlarni tartibga solish qobiliyati, boshqa madaniyatlarda kasbiy xulq-atvor madaniyatiga ega bo'lish. A.V. Kozina, muloqot jarayonida empatiyani o'rganib, uni murakkab tuzilishga ega bo'lgan aqliy jarayon deb ataydi. U uchta tarkibiy qismni o'z ichiga oladi: affektiv (empatiya elementi); kognitiv (boshqaning pozitsiyasini tushunish va uni oqlash) va xulq-atvor (sharikka haqiqiy samarali yordamni ifodalash, hamdardlikning taqlid va og'zaki shakllari). A.Y. Axmetzyanova empatiyaning psixologik tuzilishini (jarayon sifatida) quyidagicha ta'riflagan: boshqa odamning hissiy holatini tushunishga yo'naltirilganligi asosida; unga nisbatan hamdardlik, ya'ni unga unga o'xshash tuyg'uni boshdan kechirish; og'zaki yoki og'zaki bo'lmagan muloqot orqali qo'llab-quvvatlash. Empatiya (insonning sifat

xarakteristikasi sifatida) insonning shaxslararo muloqotda empatiya jarayonini amalga oshirishga tayyorligi va qobiliyatidan iborat.

XULOSA VA MUNOZARA

Shunday ekan, harbiy xizmatchi shaxsini rivojlanishini modellashtirish vazifasi qo'yilgan ekan, biz uning markazidatabiiy ravishda nazariy ma'lumotlar va bilimlarni keltiramiz. Uning nazariy asoslari tarkibiga falsafiy, psixologik, pedagogik, texnologik bilimlarni mujassam etamiz. Unda harbiy xizmatchilaning ijtimoiylashuv jarayoni, madaniy muvofiqlik holati hamda bevosita xizmat jarayonidagi ishtiroki asosiy prinsip sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. *O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do'stlik aloqalarini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» Farmon. //“Xalq so'zi” gazetasi. 2017 yil 20 may.*
2. *O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. – T.: Ma'naviyat, 2019. 264-265- betlar.*
3. *Umarova, N. Sh. (2021). SHARQ MUTAFAKKIRLARINING IQTISODIY IJTIMOIYLASHUV HAQIDAGI QARASHLARI. Academic research in educational sciences, 2(11), 1225-1233.*
4. *Bag'rikenglik tamoyillari Deklaratsiyasi. «Inson Huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalar (To'lam). O'zbekcha nashrining mas'ul muharriri prof. A.H.Saidov. – T.: «Adolat», 2014.*
5. *PULATOV SH.N. XIX asr oxiri - XX asr boshlarida Hindistondagi ijtimoiysiyosiy vaziyat. Academic Research In Educational Sciences. Volume 1. 2020 468- 474 P.*